TARBIYA FANINI O‘QITISH METODIKASIDA PEDAGOGIK VAZIYATLAR ORQALI AMALIY TAYYORGARLIKNI TASHKIL ETISH

Tillaboyeva Havasxon Zohidjon qizi
Qo‘qon davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Tezisda Tarbiya fanini o‘qitish metodikasi mashg‘ulotlari uchun vaziyat tahlili, pedagogik qaror, amaliy ijro va qayta ishlashdan iborat metodik ketma-ketlik taklif etiladi. Guruhli faoliyatdagi ishtirok muammosi asosida o‘quv namunasi ishlab chiqiladi. Bo‘lajak pedagogning qarorini kuzatish va rivojlantiruvchi fikr-mulohaza berish mezonlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar. Tarbiya metodikasi, pedagogik vaziyat, amaliy tayyorgarlik, rolli mashq, shakllantiruvchi baholash, refleksiya.

Аннотация. Предлагается методическая последовательность анализа ситуации, педагогического решения, практического выполнения и доработки для занятий по методике преподавания предмета «Тарбия». Разработан учебный пример, связанный с участием школьника в групповой работе. Раскрываются критерии наблюдения за решениями будущего педагога и предоставления развивающей обратной связи.

Ключевые слова. методика преподавания «Тарбия», педагогическая ситуация, практическая подготовка, ролевая практика, формирующее оценивание, рефлексия.

Abstract. The thesis proposes a sequence of situation analysis, pedagogical decision-making, practical enactment and revision for Tarbiya teaching methodology classes. An instructional example addresses pupil participation in group work. The discussion outlines criteria for observing future teachers' decisions and providing feedback that supports further development.

Keywords. Tarbiya teaching methodology, pedagogical situation, practical preparation, role practice, formative assessment, reflection.

Tarbiya fanini o‘qitish metodikasida talabaning nazariy bilimini amaliy qarorga aylantirish uchun maxsus tashkil etilgan mashqlar zarur. Tarbiyaviy suhbat usullarini sanab berish bilan kutilmagan javobga o‘rinli munosabat bildirish turli vazifalardir. Shu sababli amaliy mashg‘ulotda talabaga vaziyatni tushunish, qaror tanlash va o‘z harakatini qayta ko‘rib chiqish imkonini berish muhim. Tezisning maqsadi ushbu harakatlarni yagona o‘quv ketma-ketligida tashkil etish yo‘lini taklif qilishdir.

Taklif konseptual loyihalashga asoslanadi; quyidagi vaziyat kuzatilgan tajriba natijasi emas, mashg‘ulot uchun tuzilgan o‘quv namunasidir. Fan mazmuni va uni

o‘rgatish usullari o‘rtasidagi bog‘liqlik L. Shulmanning pedagog bilimlari haqidagi ishida yoritilgan [1]. Baholashdan o‘qitishni jarayon davomida moslashtirish uchun foydalanish, maqsad va mezonlarni ochiq belgilash, rivojlantiruvchi fikr-mulohaza berish g‘oyalari shakllantiruvchi baholashga bag‘ishlangan manbada bayon etilgan [2]. Ushbu tezisda ular Tarbiya metodikasi uchun moslashtiriladi.

Vaziyatni tahlil qilish

O‘quv namunasi quyidagicha: Tarbiya mashg‘ulotida o‘quvchilar umumiy loyiha ustida ishlamoqda. Guruh a’zolaridan biri suhbatga qo‘shilmaydi. Boshqa o‘quvchi uning o‘rniga ham javob beradi va guruh topshiriqni tez tugatishga urinadi. Bo‘lajak pedagogdan ishtirokni ta’minlaydigan, biroq o‘quvchini noqulay holatga qo‘ymaydigan harakat rejasini ishlab chiqish so‘raladi. Vaziyatga tayyor tashxis berilmaydi: sukutning sababi hali noma’lum.

Birinchi bosqichda talaba kuzatilgan dalillarni taxminlardan ajratadi. “O‘quvchi gapirmadi” — vaziyat tavsifi; “o‘quvchi qiziqmaydi” esa qo‘shimcha ma’lumotsiz aytilgan taxmindir. Talaba aniqlashtiruvchi savollar tuzadi: vazifa tushunarlimi, rol taqsimlanganmi, javob berishning boshqa usuli bormi? Shundan so‘ng tarbiyaviy maqsad belgilanadi: guruh a’zolarining o‘zaro tinglashi va vazifada ishtirok etishi uchun sharoit yaratish.

Qaror tanlash va amaliy ijro

Ikkinchi bosqichda kamida ikki muqobil harakat taqqoslanadi. Masalan, o‘qituvchi barcha o‘quvchilardan navbat bilan fikr so‘rashi yoki dastlab juftlikda muhokama uchun vaqt berishi mumkin. Talaba har bir qarorning imkoniyati va cheklovini izohlaydi. Navbat bilan gapirish ishtirokni ko‘rinadigan qiladi, lekin tayyor bo‘lmagan o‘quvchiga bosim tug‘dirishi mumkin. Juftlikdagi suhbat esa fikrni tayyorlashga imkon beradi, biroq undan keyin guruhdagi ishtirok qayta kuzatilishi kerak.

Uchinchi bosqichda tanlangan qaror qisqa rolli mashqda bajariladi. Talabalar pedagog, o‘quvchilar va kuzatuvchi vazifalarini bajaradi. Pedagog rolidagi talaba vazifani aniqlashtiradi, fikr bildirish uchun vaqt beradi va muloyim savol bilan suhbatni davom ettiradi. Kuzatuvchi uning umumiy nutq ravonligini emas, maqsadga bog‘liq harakatlarini qayd etadi. Keyingi urinishda rollarni almashtirish orqali vaziyatga turli nuqtai nazardan qarash mumkin.

Fikr mulohaza va qayta ishlash

To‘rtinchi bosqichda kuzatuv dalillari asosida fikr-mulohaza beriladi. “Yaxshi ishladingiz” degan umumiy baho o‘rniga “siz savoldan keyin kutish imkonini berdingiz, lekin topshiriq tushunilganini tekshirmadingiz” kabi aniq izoh qo‘llanadi.

So‘ng talaba dastlabki rejasiga bitta asoslangan o‘zgartirish kiritadi va tegishli qismini qayta bajaradi. Qayta ishlash baholashning yakuni emas, o‘rganishning davomidir.

Kuzatish uchun to‘rtta mezon taklif etiladi: vaziyatni dalilga tayangan holda tahlil qilish; maqsad va tanlangan harakatning mosligi; muloqotda o‘quvchi fikrini hisobga olish; fikr-mulohazadan keyin qarorni asosli qayta ko‘rish. Har bir mezon bo‘yicha “mustaqil namoyon bo‘ldi”, “yordam bilan namoyon bo‘ldi” yoki “hali kuzatilmadi” degan tavsif ishlatilishi mumkin. Ushbu tavsiflar talabaning o‘zgarmas xususiyatini emas, muayyan topshiriqdagi bajarishini ifodalaydi.

Baholashning izchilligi uchun o‘qituvchi avval bir xil javob namunasini talabalar bilan muhokama qiladi. Kuzatuvchilar qaysi harakatni dalil deb olayotganini kelishib oladi. Dastlabki va qayta ishlangan javobni yonma-yon saqlash talabaning aynan nimani o‘zgartirganini ko‘rsatadi. Biroq bitta vaziyatdagi muvaffaqiyatni barcha tarbiyaviy sharoitlarga tayyorlik deb baholab bo‘lmaydi; turli vaziyatlarda qayta kuzatish talab etiladi.

Qo‘llash shartlari

Vaziyatlar banki mas’uliyat, hamkorlik, o‘zaro hurmat va kelishmovchilikni muhokama qilish kabi mavzular bo‘yicha tuzilishi mumkin. Har bir vaziyatda yoshga mos kontekst, aniq muammo va bir nechta asoslanadigan qaror bo‘lishi lozim. Haqiqiy maktab amaliyotidan foydalanilganda shaxsni tanitadigan ma’lumotlar chiqarib tashlanadi. Raqamli shaklda dastlabki javob, o‘qituvchi izohi va qayta ishlangan reja saqlanishi mumkin; texnik vosita mavjud bo‘lmasa, shu jarayon yozma ish papkasida ham tashkil etiladi.

Pedagogik vaziyat bilan ishlashni tahlil, qaror, amaliy ijro va qayta ishlash ketma-ketligida tashkil etish tavsiya qilinadi. Mashg‘ulotda vaziyatning o‘zi bilan birga kuzatish mezonlari va qayta urinish topshirig‘i ham tayyorlanishi zarur. Natija sifatida talabaning tayyor javobni takrorlashi emas, tanlovini asoslab, dalilga ko‘ra o‘zgartira olishi kuzatiladi. Taklif etilgan ketma-ketlikning samaradorligini tasdiqlash uchun alohida tajriba-sinov va baholovchilar o‘rtasidagi muvofiqlik tekshiruvi talab qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shulman L. S. Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching. Educational Researcher. 1986. Vol. 15, No. 2. P. 4–14. DOI: 10.3102/0013189X015002004.

2. Wiliam D. Classroom Assessment: Minute by Minute, Day by Day. Educational Leadership. 2005. Vol. 63, No.

3.https://www.ascd.org/el/articles/classroom-assessment-minute-by-minute-day-by-day.